

Kaj pravijo podatki?

Milan
Bratec

Rad bi predstavil nekaj števil in odnosov, ki bi mogli pokazati na položaj slovenske kulture znotraj Jugoslavije, znotraj Slovenije in na določen način tudi v širših mejah sveta.

Pretežni del tega sem v pisni obliki že objavil v začetku tega leta v sobotni prilogi Dnevnika, dodal bom le nekaj kazalcev za leto 1987, ki mi v začetku leta še niso bili dosegljivi.

Razmere sedanjosti oblikujejo čedalje bolj obremenjen družbeni proizvod z odplačilom dolgov, stagniranje družbenega proizvoda, čedalje manjši delež sredstev, namenjenih družbenim dejavnostim v širšem pomenu te besede. Znotraj družbenih dejavnosti se krepi element sociale na račun čistih družbenih dejavnosti in vsaj, kar zadeva kulturo znotraj tako opredeljene skupne porabe, gre tudi njeno vračanje v deležu teh sredstev na obseg nekoliko nižji od tistega leta 1981; to je začetek obdobja, za katerega sem zbiral podatke.

Prav v tako predstavljeni strukturi se slovenski podatki bistveno razlikujejo od tistih, ki jih ponujata zvezna statistika in zvezna SDK. Po naših domačih naj bi bil delež kulture znotraj sredstev skupne porabe med 4,5 strukturne točke in 5,1 in je v porastu, po zveznih podatkih pa je ta strukturni delež v omenjenem obdobju od 2,88 do 3,04% in je v letu 1987 pristal znova na najnižji vrednosti, enaki kritičnemu letu 1984.

Ko tako vodimo razpravo o neusklajenih bilancah SIS družbenih dejavnosti, ki naj bi v letu 1988 terjali več kot 17% družbenega proizvoda zase in svoje potrebe, to pa naj bi bilo nesprejemljivo, neodgovorno in nemogoče in nezrelo, naj podam, vsaj kar zadeva kulturo, še nekaj pomembnih števil: tisto, kar smo v Sloveniji zbrali v preteklem letu za kulturo prek kulturnih skupnosti, predstavlja v celem letu 29.700 dinarjev po glavi prebivalca, po vrednosti nam sledi Hrvaška z 12.800 dinarji, pa Vojvodina z 10.800, ožja Srbija s 7.000 dinarji, Makedonija s 6.400 dinarji, BiH s 3.400 in Kosovo z 2.800 dinarji. Jugoslovansko povprečje je 9.300 dinarjev za kulturo po glavi prebivalca.

V letih po 1981 so nastali pomembni premiki znotraj Jugoslavije. Restriktivno vodena finančna politika, najbolj omejevalno in intervencijsko razpoločena na skupne porabe, je povzročila premike. Če je v začetku tega obdobja npr. bilo vseh sredstev, namenjenih kulturi, zbranih prek sisov kar 24,5% v interesnih skupnostih ožje Srbije, je danes to le še 18,6%. Hrvaški delež je največji in predstavlja v letu 1987 27,4%, Slovenci pa smo svoja sredstva povečali, merjeno s tem kazalcem, od 20% na 27%. Več kot polovico samoupravno zbranih kulturnih sredstev v Jugoslaviji je torej last hrvaških in slovenskih kulturnih skupnosti.

Kljub temu dejstvu pa je treba povedati, da v strukturi sredstev skupne porabe na podlagi zveznih podatkov, ki so edini primerljivi, kulturi nameenjajo več kot v Sloveniji v Makedoniji z 2,93% in Vojvodini z 2,94 odstotka. Tako v letu 1987. Če pa vzamemo za merilo udeležbo teh sredstev v družbe-

nem proizvodu, je slika spremenjena: z 0,63% v letu 1986 je naša republika na vrhu, sledi pa ji Črna gora z 0,58%. Jugoslovansko povprečje za leto 1986 je 0,47, za leto 1987 pa podatka ni moč dobiti iz naših specifičnih razlogov. Pokrajini in republike se namreč niso uspele dogovoriti, kakšen je bil družbeni proizvod v letu 1987.

Za ožje področje družbenih dejavnosti v letih od 1981 dalje je značilno v Sloveniji, da se je podvojil delež sredstev, namenjen znanosti, merjeno z udeležbo v družbenem proizvodu.

Dobrih 13% udeležbe v družbenem proizvodu naj bi bila zgornja družbeno še sprejemljiva mera pri udeležbi družbenih dejavnosti v družbenem proizvodu republike. Kar je več, je neodgovorno pretiravanje. Kako pa je v svetu s tem? Na kratko. Iz podatkov, pripravljenih za sejo CK ZKS o družbenih dejavnostih, in sicer iz tabele, ki ima naslov delež izdatkov za skupne potrebe v družbenem proizvodu (brez naložb), izhaja, da je v deželah OECD v povprečju to 25,6% v letu 1981 in je bil naših 13% v letu 1960 (natančno 13,1%). Na vrhu razpredelnice je Belgija, ki za te namene porabi 37,6% družbenega proizvoda, najnižji delež je v Grčiji s 13,4%. Razvite države so v dvajsetih letih delež podvojile.

Če so ti podatki iz kateregakoli razloga sporni, ni sporno dejstvo, da so te države v preteklih dvajsetih letih od leta 1960 do leta 1981 v deležu družbenega proizvoda ta sredstva podvojila. Mi to imenujemo znanstveno tehnična revolucija.

Če smo bili prepričani, da gre svet mimo nas, bi rekel, da gremo mi mimo sveta.

Sergij
Pelhan

Odprta vprašanja slovenske kulture danes

Kriza, ki jo živimo danes, je posegla v vse pore družbenega življenja. Tako ni zaobšla niti kulture, še več, lahko bi celo rekli, da kultura že vrsto let to krizo doživlja. Če pravimo za Slovenijo, da je dežela na sončni strani Alp, potem bi lahko trdili, da je slovenska kultura že dolgo v senci teh sončnih Alp. V prispevku bom poskušal opozoriti na nekatere vzroke, dejstva in posebnosti, ki potrjujejo navedeno misel.

1. Kultura in pravni sistem

Enega temeljnih vzrokov, da je položaj kulture danes tak, kot je, vidim v opredelitvi kulture kot porabe, kar izhaja že iz Ustave SFRJ. Medtem ko iz narave kulture izhaja, da ta pomeni celovitost življenja, ustvarjanja in razvoj tako ustaljenih kot novih oblik kulturnih dejavnosti, medtem ko vemo, da sodijo znanost, kultura in šolstvo v tisti del družbene nadstavbe, ki ji pravimo razvojna zavest in kvaliteta življenja pa sedanji pravni sistem uvršča kulturo v sfero porabe, potrošnje dobrin. Iz take opredelitve je izpeljana nato celotna sisovska mreža, izvajalci in porabniki. Kultura je tako uvrščena v uslužnostno dejavnost.